

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Diplomatik İlişkinin 50. Yılına Dair Bir Deęerlendirme

**An Evaluation on the 50th Anniversary of the Diplomatic Relations
between Republic of Turkey and People's Republic of China**

Serpil Meltem ARSLAN¹

Özet

Kökeni Orta Asya'ya uzanan Türkler, takribi 4000 yıl önce buldukları topraklarda komşusu olan Çinliler ile ilk ilişkilerini başlatmışlardır. Ata topraklarında kurulan Türk devletleri çağdaşı olan Çin hanedanları ile o tarihlerde diplomatik ilişkilerin temelini atmışlardır. Tarihsel süreçte Anadolu'ya gelen ve burada yeni devletler kuran Türkler, zaman zaman **kesintiye uğrasa da Uzakdoęu'da** köklü bir medeniyet olarak varlığını sürdüren Çin ile bağlantısını devam ettirmiştir. 1923'de kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti Devleti'nin diplomatik ilişkilerinin başlangıcı ancak 1971 senesinde gerçekleşebilmiştir. Bugün Türkiye'nin ikinci büyük ticaret ortağı olan Çin Halk Cumhuriyeti ile geliştirilen ilişkiler önemli aşamalar kaydetmiştir denilebilir. Bu çalışmada, iki devlet arasında 50 yıl önce kurulan diplomatik ilişkilerin tarihsel gelişimini etkileyen faktörler analiz edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Çin, Türkiye-Çin İlişkileri, Türkiye-Çin 50.Yıl, Dış Politika

¹ Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Tarih Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Posta: smeltemarslan@gmail.com

Abstract

The Turks, whose origins go back to Central Asia, started their first relations with their neighbours, the Chinese, in their lands, about 4000 years ago. The Turkish states established in their ancestral lands laid the foundations of diplomatic relations with their contemporary Chinese dynasties. Turks, who came to Anatolia and established new states in the historical process, continued their connection with China, which continued its existence as a deep-rooted civilization in the Far East, although it was interrupted from time to time. The diplomatic relations between the Republic of Turkey, founded in 1923, and the People's Republic of China, founded in 1949, could only begin in 1971. It can be said that the relations developed with the People's Republic of China, Turkey's second largest trading partner, have made significant progress today. In this study, the factors affecting the historical development of the diplomatic relations established between the two states 50 years ago, will be analysed.

Keywords: Turkey, China, Turkey-China Relations, Turkey-China 50th Anniversary, Foreign Policy

1927-1949 YILLARI ARASI İLİŞKİLER

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Mao Zedong'un 1949'daki Çin Halk Cumhuriyeti ilanından önceki Çin Cumhuriyeti (1911-1949) ile olan diplomatik ilişkileri, 1927 yılından itibaren hareketlilik kazanmaya başlamıştı. 29 Ekim 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti, bağımsız devlet imajını artırmak amacıyla, Çin Cumhuriyeti'nin o yıllardaki başkenti Nanjing'e 1929 yılında bir Türk elçiliği açmış ve ilk Maslahatgüzar olarak Hulusi Fuat Tugay'ı atamıştı. Fakat ekonomik sebepler nedeniyle 1931 yılında Çin'deki Türk elçiliği kapatılmış ve Tugay, 1931 Ağustos'unda Çin'den ayrılmıştı. Aslında ikili diplomatik ilişkiler tek taraflı olarak başlatılıp tek taraflı son bulmuştu². 1934 yılında, Çin Cumhuriyeti ile *Dostluk Anlaşması* imzalanmış ve 1939'da, Emin Ali Sipahi'nin elçi olarak atanmasıyla elçilik yeniden açılmıştı. 1944 senesinde, karşılıklı olarak iki devlet, elçiliklerini büyükelçilik seviyesine çıkardı. Mustafa Kemal Atatürk döneminde, ilk Türkiye-Çin ilişkisinde maslahatgüzar olarak bulunan Hulusi Fuat Tugay, ilk Türk Büyükelçisi olarak tayin edildi³. Çin Cumhuriyeti'nde baş gösteren problemler ve Türkiye'nin de kendi güvenliği için yoğunluklu olarak Batı ile ilgilenmesi sonucunda ikili ilişkiler 1949 yılına kadar durgunluk dönemine girdi.

1949-1971 YILLARI ARASI İKİLİ İLİŞKİLER

Türkiye, Soğuk Savaş ve uluslararası arka planın etkisiyle, 1 Ekim 1949'da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımayı reddetmiş, Tayvan merkezli Çin Cumhuriyeti ile ilişkilerini yürütmeye devam etmişti. Ayrıca Kore Savaşı'nın (1950-1953) patlak vermesinin akabinde Türkiye, Batı gibi Çin'i "saldırgan" olmakla suçlamış, hatta Çin Halk Gönüllüleri'yle savaşmak adına ABD'nin önderlik ettiği Birleşmiş Milletler (BM) Ordusu'na asker göndermişti. Türkiye'nin bu savaşta üstün performansı sayesinde, NATO 1952 yılında Türkiye'yi resmen NATO üyesi kabul etmişti. Türkiye'nin Kore Savaşı'ndaki rolü, Türk Çin ilişkilerini daha da bozmuş ve iki taraf birbiri ile iletişimde bulunmamıştı. İşin manidar yanı ise Türkiye ve Çin'in beklemedikleri bir şekilde ilk kez karşılaşması Kore Savaşı esnasında gerçekleşmiş ve iki ülke arasında olumsuz etki bırakmıştı⁴.

1960'larda uluslararası arenadaki değişimler ve Kıbrıs sorunu nedeniyle, Türkiye'nin Batı ile sorun yaşadığı dönemde çok taraflı bir dış politika izlemeye yönelmesi ayrıca Çin

² Güneş, 2021, s. 2.

³ Adıbelli, 2016, s. 144-148, Akdağ, 2019, s. 42.

⁴ Tao, 2010, s. 293.

Komünist Partisi (ÇKP) önderlerinden Zhou Enlai'nin 1965 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili olumlu yorumları ikili ilişkilerin tesis edilmesine hazırlık sağladı. Zhou, Çin ve Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin tesis edilmesi için herhangi bir engel olmadığını, her iki ülkenin Asya ülkesi olduğunu ve çok eski, derin, tarihi ve kültürel bağların mevcut olduğunu söyledi⁵.

1965'ten 1971'e kadar iki ülkenin gazetecileri ve ticaret heyetleri birçok kez karşılıklı ziyaretlerde bulundu. 1966'da Türkiye'de büyük bir deprem⁶ oldu ve Çin, Çin Kızılhaç Derneği aracılığıyla felaketten etkilenen bölgelere yardım ve malzeme bağışladı. Aynı yıl, Çin Uluslararası Ticareti Geliştirme Konseyi, Türkiye'yi ziyaret etmek üzere bir heyet gönderdi ve bir ticaret anlaşması ile ekonomik ve teknik işbirliği anlaşması imzalandı⁷.

4 Ağustos 1971'de Türkiye Paris Büyükelçisi Hasan Esat Işık ile Çin Halk Cumhuriyeti Paris Büyükelçisi Huang Chen arasında imzalanan bir ortak deklarasyon ile iki ülke arasında diplomatik ilişkiler tesis edildi. Türkiye ile Çin, "*Bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğü, iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı çıkarları koruma prensibi çerçevesinde diplomatik ilişkilerin*" çerçevesini oluşturdu⁸. Türkiye, Tayvan'ın Ankara Büyükelçiliği'ni "Ekonomi ve Kültür Temsilciliği", İstanbul'daki Tayvan Konsolosluğu'nu ise "Ticari Ofis" statüsüne indirdi.

25 Ekim 1971'de Türkiye, Çin'in 26. BM Genel Kurulu'ndaki meşru koltuğunu geri alması için 2758 sayılı karar lehinde oy kullandı. ABD ve Japonya'nın "önemli meseleler" önerisine oy vermektan kaçındı ve böylece ikili ilişkiler adına çok sağlam bir adım atılmış oldu⁹.

1972-1991 YILLARI ARASI İKİLİ İLİŞKİLER

Diplomatik ilişkilerin tesis edilmesinin akabinde, Nisan 1972'de Çin ve Türkiye karşılıklı olarak büyükelçilikler kurdular. Türkiye Çin Halk Cumhuriyeti'ni, Çin'in tek yasal hükümeti olarak tanıdığını ve Tayvan ile "resmi diplomatik" ilişkilerin kesildiğini duyurdu¹⁰.

⁵ Akdağ, 2019, s. 44.

⁶ Deprem 19 Ağustos 1966 tarihinde Muş ilinin Varto kazasında meydana geldi, 2394 hayatını kaybetti.

⁷ Zhu, 2010, s. 189.

⁸ Güneş, 2021, s. 2.

⁹ Ekrem, 2012, s. 7.

¹⁰ Ekrem, 2012, s. 7.

1974'te Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Çin'i ziyaret eden bir heyete başkanlık etti ve Türkiye-Çin ticaret anlaşmasını imzaladı¹¹. Haziran 1978'de Dışişleri Bakanı Huang Hua, Türkiye'yi ziyaret etmek üzere bir heyete başkanlık etti. Bu görüşme, Türkiye ile Çin arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasından sonraki Yeni Çin'in ilk ziyareti oldu. Dışişleri Bakanı Huang Hua, dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı Ahmet Gündüz Ökçün ile ikili ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusunda görüştü. Görüşmeler sırasında Dışişleri Bakanı Huang Hua, Türk halkının Batılı sömürgecilerle yüzyıllar boyunca verdiği kahramanca mücadeleden ve Türk hükümetinin siyasi bağımsızlığı ve ulusal inşayı savunmadaki başarılarından övgüyle bahsetti. Dışişleri Bakanı Ökçün, Çin'in Asya ve dünya siyasetinde büyük rol oynadığını ve Türkiye'nin Çin ile ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem verdiğini dile getirdi¹².

Aslında, 1971'de kurulan ikili diplomatik ilişkiler, 1980'lere kadar düşük bir seyirde devam etti. Türkiye'de 12 Eylül 1980'deki askeri darbeden sonra, Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından dışlanan Türkiye, siyasi açıdan yeni arayışlar içine girdi. BM üyesi ve kapitalist ekonomiye yelken açmış olan Çin, Türkiye açısından yeni bir siyasi denge olarak görüldü. Bu süreçte, iki ülke arasında üst düzey görüşmeler karşılıklı olarak ilk kez başladı. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 1980'lerin başında Asya açılımını başlattı ve bu doğrultuda 1982 Aralık ayında Çin, Güney Kore, Endonezya, Bangladeş ve Pakistan ziyaretlerini gerçekleştirdi. Çin ziyaretinin, en üst düzey ziyaret olarak ikili ilişkilerde bir dönüm noktası niteliğinde olduğu söylenebilir. Bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki Türkiye Cumhurbaşkanı'nın Çin'e yaptığı ilk ziyareti ve bu ziyaret, Çin Komünist Partisi Merkezi Danışma Kurulu Başkanı Deng Xiaoping ve Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Hu Yaobang tarafından içtenlikle karşılandı. Ardından Çin ile Türkiye arasındaki üst düzey karşılıklı ziyaretler doruk noktasına ulaştı. 1984 Mart ayında da Çin Devlet Başkanı Li Xiannian Türkiye'yi ziyaret etti. Türkiye ve Çin, uluslararası platformda ortak bir tavır takınmak noktasında mutabakata vardı¹³.

1980'lerde Çin'in reform ve dışa açılma politikasının ilerlemesiyle birlikte Çin ile Türkiye arasındaki etkileşim artmış, üst düzey ziyaretler sıklaşmış, ilişkiler gelişmişti. Buna karşın, Çin Ankara Büyükelçiliği Ticari Müşaviri'nin 1986 Eylül ayındaki Türkiye'ye ilticası, Pekin'de yaşanan 1989 Tiananmen olayları ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması gibi

¹¹ Ekrem, 2012, s. 15.

¹² Dong, 2010, s. 54.

¹³ Çolakoglu, 2012, s. 54.

sorunlar karşısında ikili ilişki seyrini yitirdi ve 1990'lı yıllar arasında Çin tarafından Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirilmedi¹⁴.

1991-2002 YILLARI ARASI İKİLİ İLİŞKİLER

Dünyada yaşanan Soğuk Savaş'ın sona ermesi, iki ülkenin Batı minvalindeki stratejik önemini silmişti. Çin Türkiye ilişkisi adına 1990'lı yıllar için kayıp yıllar olduğu da söylenebilir. Mayıs 1995'te, gergin bir ortam yaşanırken, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, ekonomik işbirliğini artırma gayreti ile Çin ve Endonezya'ya gitti. 1998 yılında ise dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz bir genelge yayımlandı. Bu genelgede, Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin Çin'in toprak bütünlüğü içinde değerlendirilmesi gerektiği yazılıyordu. Bu durum aslında iki ülke arasındaki en hassas konuların başında geliyordu¹⁵. Bu genelgenin ikili ilişkilere olumlu katkısı oldu.

Nisan 2000'de, Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin Türkiye'yi ziyaret etti. Ziyaret sırasında ekonomi, enerji ve siyasi konularda anlaşmalar imzalandı. Ortak bildiri ise "İnsan hakları, toprak bütünlüğü, iç işlerine saygı duyma, küreselleşme ve siyasi çok taraflılık, bu kapsamda bunalımların engellenmesine katkıda bulunma, silahların denetimi, silahsızlanmada eşgüdüm içinde olma, terörizm, ayrılıkçılık ve dinsel fanatizme karşı ortak mücadele yapılması" konularında uzlaşmaya varıldı¹⁶. Ankara'da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından resmi törenle karşılanan Jiang'a Türkiye'nin en büyük madalyası olan Devlet Liyakat Nişanı verildi. 14 yıl aradan sonra Türkiye'yi ziyaret eden ilk Çin Devlet Başkanı olan Jiang'ın çok sıcak karşılanması, iki ülke ilişkilerindeki dönüşümün göstergesiydi¹⁷. 2002 yılında Çin Başbakanı Zhu Rongji'nin Türkiye'ye düzenlediği üst düzey ziyaret ile iki ülke arasında ilişkiler, normalleşme dönemine girdi¹⁸.

2002-2009 YILLARI ARASI İKİLİ İLİŞKİLER

2002-2009 yılları arasında siyasi karşılıklı güven, Çin ve Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişimini ve istikrarını derinleştirdi, iki ülkenin liderleri düzenli olarak ziyarette bulundu ayrıca ekonomik ve kültürel alışveriş sürekli olarak arttı.

¹⁴ Çolakoğlu, 2012, s. 55.

¹⁵ Adıbelli, 2016, s. 244; Akdağ, 2019, s. 48.

¹⁶ Çolakoğlu, 2012, s. 56.

¹⁷ Adıbelli, 2016, s. 252, Akdağ, 2019, s. 48.

¹⁸ Durdular, 2018, s. 9.

Ocak 2003'te Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan Çin'i ziyaret etti. Bu, Erdoğan'ın Çin'i ilk ziyaretiydi ve görüşmede iki ülke arasındaki ticaret hacminin artırılması ve Kars-Tiflis demiryolunun bitirilmesi için çalışmaların hızlandırılması konuşuldu¹⁹. Başbakan ve Devlet Bakanı Mehmet Ali Şahin de 2003 yılında Çin'i ziyaret etti ve dönemin Devlet Konseyi Genel Sekreteri Hua Jianmin, Şahin ile bir araya geldi. İki taraf, kamu yönetimi ve insan kaynaklarının geliştirilmesi alanında işbirliği konusunda verimli görüşmelerde bulundu.

2004 yılında, dönemin Devlet Konseyi Başbakan Yardımcısı Huang Ju Türkiye'yi ziyaret etti ve Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüştü. Görüşmeler sırasında, iki ülke yöneticileri Çin ve Türkiye arasındaki dostane etkileşimi teyit ettiler ve iki tarafın üst düzey ziyaretlerinin ivmesini sürdürmesini, karşılıklı etkileşim ve işbirliğinin her yönden güçlendirmesini umduklarını dile getirdiler.

Şubat 2005'te, dönemin Çin Dışişleri Bakanı Li Zhaoxing'in davetiyle Türkiye Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül Çin'i ziyaret etti. Aynı yılın Mayıs ayında, Çin Devlet Danışmanı Chen Zhili Türkiye'yi ziyaret etti ve Türkiye Başbakanı Erdoğan ile bir araya geldi. İki taraf, Çin ve Türkiye'nin eşitlik ve karşılıklı yarar temelinde ikili ilişkilerin sürekli gelişimini teşvik etmeye istekli olduklarını ifade ettiler. Nisan 2006'da, dönemin Çin Devlet Konseyi Üyesi Hua Jianmin Türkiye'yi tekrar ziyaret etti ve dönemin Türkiye Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin ile görüştü. İki taraf, Çin ve Türkiye arasındaki personel idaresi alanındaki işbirliğinden duydukları memnuniyeti dile getirdiler ve işbirliğinin derinleştirilmesi konusunda görüş alışverişinde bulundular. Haziran ayında, ÇKP Merkez Komitesi Siyasi Bürosu Üyesi ve Guangdong ile İl Parti Komitesi Sekreteri Zhang Dejiang Türkiye'yi ziyaret etti ve Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüştü. Bu görüşmede, 35 yıl önce diplomatik ilişkilerin kurulmasından bu yana, Türkiye ile Çin arasında siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda dostane ve işbirliğine dayalı ilişkilerin gelişmeye devam etmesi konuşuldu. İki ülkenin ortak çabasıyla, Türkiye Çin ilişkisinin yeni bir boyuta taşınmasını umduklarını dile getirdiler. Nisan 2008'de Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi Başkanı Wu Bangguo'nun daveti üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Köksal Toptan Çin'i ziyaret etti. Kasım ayında ise Köksal Toptan'ın daveti üzerine, o zamanki Çin

¹⁹ Adıbelli, 2016, s. 270; Akdağ, 2019, s. 49.

Halk Siyasi Danışma Konferansı Ulusal Komitesi Başkanı Jia Qinglin, Türkiye'yi ziyaret etmek üzere Ankara'ya geldi²⁰.

Haziran 2009'da dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Çin ziyaretinde, Gül Xinjiang'a da gitti. Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'ni ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül'e Xinjiang Üniversitesi'nde Fahri Profesörlük unvanı verildi²¹. 1982 yılında Kenan Evren'in, 1995 yılında Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanı sıfatıyla Çin'e gerçekleştirmiş olduğu ziyaretlerin ardından üçüncü defa bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanı Çin'e resmi ziyarette bulunmuş oldu. Cumhurbaşkanı Gül'ün Xinjiang Özerk Bölgesini ziyaret etmesinin sembolik değeri de büyüktü. Ayrıca bu ziyaret, Çin'in Uygur meselesinde kendine olan güveninin bir göstergesi olarak da görülebilir²².

Bir ay öncesinde, Mayıs ayında ise dönemin Çin Devlet Müşaviri ve Kamu Güvenliği Bakanı Meng Jianzhu Türkiye'yi ziyaret etti ve dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Köksal Toptan ile görüşti. İki taraf derinlemesine görüş alışverişinde bulundu ve iki ülkenin kolluk kuvvetleri arasındaki dostane ve işbirliğine dayalı ilişkilerin, özellikle terörle mücadele, uyuşturucu kontrolü ve somut işbirliklerinin kapsamlı bir şekilde güçlendirilmesi konusunda önemli bir fikir birliğine varıldı²³.

Türk ve Çin hükümetlerinin üst düzey liderleri ziyaretlerinde siyaset, ekonomi, kültür, bilim, teknoloji ve askeri konular dâhil olmak üzere birçok düzeyde aynı anlayışı teşvik ederek yakın ikili ilişkilerin temellerini attıkları görülebilmektedir.

2009-2010 YILLARI ARASI İKİLİ İLİŞKİLER

5 Temmuz 2009 tarihinde Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nde bir terör olayı yaşandı. 6 Temmuz'da Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından destek ve baş sağlığı mesajı yayınlansa da²⁴, yaşananlar karşısında dönemin Başbakanı Erdoğan bunun bir "soykırım" olduğunu söyledi²⁵. Bu durum, kuşkusuz iki ülke arasındaki dostluk ilişkisini anında soğuttu. Çin, bu yorumları, kendi iç işlerine müdahale olarak nitelendirdi.

²⁰ Huerxidan, 2016, s. 8-9.

²¹ Abdullah Gül, 2009.

²² Akdağ, 2019, s. 51.

²³ Huerxidan, 2016, s. 9.

²⁴ Dışişleri Bakanlığı, 2009.

²⁵ NTV, 2009.

2010 YILINDAN GÜNÜMÜZE KADAR OLAN İLİŞKİLER

Gerilen ilişkiler üzerine 30 Ağustos 2009 tarihinde, Türkiye Başbakanı özel temsilcisi olarak Çin'e gelen Devlet Bakanı Zafer Çağlayan dönemin Başbakanı Wen Jiabao ile görüştü. Bu ziyaret, Çin-Türkiye ilişkilerinde çıkmaza giren bir toparlanmanın başlangıcı oldu. Çin'in Ankara Büyükelçiliği, bu ziyaretten şöyle bahsetti²⁶:

“Zafer Çağlayan, görüşmede önce Wen Jiabao'ya Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın mesajını ilettili. Erdoğan mesajında, Türkiye hükümetinin "Tek Çin" politikasını kararlılıkla izlediğini, Çin Halk Cumhuriyeti'ni tüm Çin halkını temsil eden tek yasal hükümet olarak tanıdığını ve hiç kimsenin Türkiye topraklarında Çin'in egemenliğine ve toprak bütünlüğüne zarar veren eylemlerde bulunmasına izin vermeyeceğini belirtti. Erdoğan, Xinjiang'da istikrar, uyum ve refahın yeniden sağlanacağına inandıklarını da ifade etti.”.

2010 yılında Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun Türkiye ziyareti sırasında iki devlet arasında imzalanan sekiz anlaşma ve yayınladıkları ortak bildiri ile taraflar, ikili ilişkileri “stratejik işbirliği ilişkisi” seviyesine çıkardı. Bu görüşmede, ikili ticarete yerel para birimlerinin kullanılması kabul edildi²⁷.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2012'de Çin'i başbakan, 2015, 2017 ve 2019'da ise cumhurbaşkanı sıfatıyla ziyaret etti. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ve Recep Tayyip Erdoğan 2015'te G-20 Hangzhou, 2016'da G-20 Antalya zirvelerinde bir araya gelirken 2018'de BRICS Johannesburg, G-20 Buenos Aires, 2019'da G-20 Osaka Zirve toplantıları çerçevesinde görüştü. Ayrıca, Türkiye, Xi Jinping'in 2013 Eylül ayında ilan ettiği “Kuşak Yol” girişimine dâhil oldu. Bu minvalde, iki ülke arasında Türkiye'nin "Orta Koridor" projesi Çin'in "Kuşak Yol" girişimini ile uyumlu hale getirmek amacıyla 2015'te "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu ile Orta Koridor Girişiminin Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalandı. Proje için kritik öneme sahip Türkiye, Kuşak Yol ile "Trans-Hazar-Orta Koridor" projesini hayata geçirme hedefiyle "Bakü-Tiflis-Kars" demir yolu projesini tamamladı. Orta Koridor'un önemli bir ayağını oluşturan Bakü-Tiflis-Kars demir yolu üzerinden Çin'i ilk ihracat treni ise 4 Aralık 2020'de İstanbul'dan yola çıktı ve 19 Aralık 2020'de Çin'in orta kesimindeki Xian kentine ulaştı.

²⁶ ÇHC, Ankara Büyükelçiliği, 2009.

²⁷ Durdular, 2018, s. 9.

Toplam 8693 kilometre uzunluğunda yol kateden tren, Çin'e ilk seferinde beyaz eşya taşımıştı²⁸.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ – ÇİN HALK CUMHURİYETİ DİPLOMATİK İLİŞKİLERİNİN 50. YILI

Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 4 Ağustos 2021 günü, pandemi şartları nedeniyle videokonferans yöntemiyle 50. yıl adına bir çevrimiçi resepsiyon düzenledi. Bu resepsiyonda, iki ülke arasındaki son yıllarda ivme kaydeden ekonomik ve ticari işbirliği üzerine konuşmalar yapıldı²⁹.

Çin'in Ankara Büyükelçisi Liu Shaobin resepsiyonda yaptığı konuşmada, geçen 50 yıl içinde ikili ilişkilerin olağanüstü süreçten geçtiğini, iki liderin öncülüğünde birçok alanda önemli ilerlemeler kaydedildiğini, iki ülke arasındaki stratejik güvenin sağlam bir hal aldığını söyledi. Büyükelçi Liu Shaobin, "*Çin tarafı Türkiye tarafıyla el ele vererek iki ülkenin devlet başkanlarının önemli görüş birliklerini etkin şekilde yerine getirmeye, birbirinin temel çıkarlarını ilgilendiren konularda karşılıklı anlayış ve destek göstermeye ve 50'inci yıl dönümünden doğan fırsatlardan faydalanarak stratejik iş birliğini yeni düzeye taşımaya hazırdır.*" şeklinde konuştu³⁰.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye-Çin ilişkileri 50. yılı dolayısıyla bir tebrik mesajı gönderdi ve stratejik iş birliğinin yansımalarının bölgede ve küresel ölçekte hissedildiğini dile getirdi. Erdoğan, "*Kazan kazan temelinde, stratejik işbirliğinin yansımaları bölgemizde ve küresel ölçekte hissedilmektedir. Özellikle salgın döneminden itibaren yürüttüğümüz karşılıklı ilişki ve iki ülkenin büyüme hızı buna örnektir*" dedi³¹. Ayrıca 13 Temmuz 2021 tarihinde, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından, Erdoğan'ın mevkîdaşı Xi ile görüştüğü, Türkiye ile Çin arasındaki diplomatik ilişkilerinin 50. yıldönümünü iki ülke arasındaki köklü dostluğa yakışır bir şekilde kutlamak istediğini dile getirdi³².

²⁸ Anadolu Ajansı, 2021.

²⁹ Güneş, 2021, s. 1.

³⁰ CRI, 2021.

³¹ Ulusal Kanal, 2021.

³² İletişim Başkanlığı, 2021.

SONUÇ

1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve 1949'da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'nin 50 yıllık diplomatik gelişmesinde gerek iç meseleler gerekse uluslararası platformda yaşananlar olsun dalgalı bir süreç yaşandığı görülebilmektedir. Fakat 2002'den bu yana gelişen ikili ilişkiler 2009 yılında büyük bir uçurumdan dönmüş olsa da, 2013 senesinde Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in "Kuşak Yol" girişimi ilanı ile daha sıkı hale geldi.

2021 itibariyle, dünya ekonomisinde ikinci sırada yer alan ve yine dünya ekonomisine %30'luk bir katkısı olan Çin Halk Cumhuriyeti, 2019 yılında baş gösteren COVID-19 salgınına rağmen ikili stratejik işbirliği ilişkisinde ödün vermedi. Ayrıca Çin'in Türkiye'ye doğrudan yatırımları, Türkiye'de istihdamı artırdı. Bu fırsatı değerlendiren Türkiye, önceki yıllara göre daha ılımlı bir Çin dış politikası anlayışı sürdürmektedir. Temelde iki ülkenin ortak sorunu Uygur sorunu iken, bunu radikalizm ve ayrılıkçılık başlığı altında konuşmaya başladılar.

İpek Yolu ve Deniz İpek Yolu'nun kesiştiği noktada bulunan Türkiye, Çin'in Kuşak Yol güzergâhındaki doğal partneri ve Çin'in verilerine göre, bu yılın ilk 3 çeyreğinde, Çin-Türkiye ikili ticaret hacmi 24,49 milyar dolara ulaşarak %44 büyüdü, Çin'in Türkiye'ye yaptığı finansal olmayan doğrudan yatırım %647 arttı.

50 yılda gelinen bu rakamların, önümüzdeki dönemlerde artarak devam edeceğinin olumlu sinyalleri alınmaktadır. Bundan sebeptir ki, Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ilişkinin, sadece siyasi, ekonomik ve ticari anlamda değil, tüm alanlarda kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıbelli, B. (2016). *Osmanlı'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Akdağ, Z. (2019). Türkiye ve Çin İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 40-57.
- Çolakoğlu, S. (2012). Türkiye-Çin İlişkileri: Tek Taraflı Aşk mı? *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(45), 53-66.
- Dong, M. (2010). 中国与土耳其关系的历史与未来“On Sino-Turkish Relations: Past and Future”, *Arab World Studies*, 4, 53-58.
- Durdular, A. (2018). Çin'in Ortaklık İlişkileri ve Türkiye-Çin Stratejik İşbirliği, *Avrasya Etüdleri*, 53(1), 117-144.
- Ekrem, E. (2012). Türkiye-Çin İlişkilerinin 40 Yılı (1971-2011), *Stratejik Düşünce Enstitüsü Raporu*. Ankara.
- Huerxidan, A. (2016), *新世纪中国土耳其双边关系发展探析 Research on the Development of Sino-Turkish Bilateral Relations in the 21st Century*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Xinjiang Üniversitesi, Çin.
- Tao, Z. (2010), “An Overview of Turkish Studies in China”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(15), 281-290.
- Zhu, Y. (2010), 中国与土耳其国家关系研究 *Research on the State Relations between China and Turkey*. Jilin, Kuzeydoğu Üniversitesi Orta Doğu Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

- Abdullah Gül (2009). *Çin Halk Cumhuriyeti Özel*.
<http://www.abdullahgul.gen.tr/sayfa/ziyaretler/cin-ozel/Urumci> (Erişim Tarihi: 16.12.2021)
- Anadolu Ajansı (2021). *Türkiye-Çin ilişkileri birçok alanda gelişiyor*.
<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-cin-iliskileri-bircok-alandagelisiyor/2186643> (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- CRI (2021). *Çin Ankara Büyükelçiliği'nde ilişkilerin 50'nci yılı için çevrimiçi resepsiyon*.
<https://www.criturk.com/cin-turkiye-arasindaki-is-birligi-ticaret-yatirim-ve-finans-alanlarinda-hizla-gelisti/#.YQvYeikLARw.twitter> (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Çin Ankara Büyükelçiliği (2009). *Wen Jiabao Türkiye Başbakanının özel temsilcisiyle görüştü*.
<https://www.mfa.gov.cn/ce/cetur//tur/xwtdt/t581743.htm> (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Dışişleri Bakanlığı (2009). *No:115, 06 Temmuz 2009, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Başkenti Urumçi'de Meydana Gelen Olaylar Hakkında*
https://www.mfa.gov.tr/no_115_-06-temmuz-2009_-sincan-uygur-ozerk-bolgesi_nin-baskenti-urumci_de-meydana-gelen-olaylar-hk_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Güneş, M. (2021). *50'nci yılında Türkiye-Çin ilişkilerinin politik ekonomi perspektifinden geleceği*. Stratejik Düşünce Enstitüsü.
<https://www.sde.org.tr/mehmet-gunes/genel/50nci-yilinda-turkiye-cin-iliskilerinin-politik-ekonomi-perspektifinden-gelecegi-kose-yazisi-23235> (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- İletişim Başkanlığı (2021). *Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin Devlet Başkanı Şi ile telefonda görüştü*.
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-cin-devlet-baskani-si-ile-telefonda-gorustu> (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

NTV (2009). *Erdoğan: Adeta Soykırım.*

https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-adeta-soykirim,2UesmxIx4ECeP6Z_1EC88Q.

(Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Ulusal Kanal (2021). *Erdoğan'dan Türkiye-Çin ilişkileri 50. yılı mesajı: “Stratejik işbirliğinin yansımaları bölgemizde ve küresel ölçekte hissedilmektedir”.*

<https://www.ulusal.com.tr/gundem/erdogan-dan-turkiye-cin-iliskileri-50-yili-mesaji-stratejik-is-birliginin-yansimalari-bolgemizde-ve-kuresel-olcekte-hissedilmektedir-h288599.html> (Erişim Tarihi: 15.12.2021).